

ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ЖИТТЯ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ АСИСТЕНТОМ ВЧИТЕЛЯ

Ланін А. В.,

Залучення дитини з особливими освітніми потребами до соціального життя класу, школи – одне з найважливіших завдань в умовах розбудови інклюзивної освіти. Роль асистента вчителя в організації соціального життя дитини з особливими освітніми потребами полягає в створенні умов для її успішного спілкування з однолітками та дорослими. Протягом шкільного життя учень з особливими освітніми потребами буде залучений у різні види відносин з оточуючими людьми: йому доведеться виконувати вказівки старших, брати участь в іграх з однолітками на перервах. Як і будь-якій дитині, у школі йому доведеться говорити та слухати, сидіти, ходити і бігати, орієнтуючись на поведінку інших дітей та дорослих.

У вітчизняній та зарубіжній спеціальній літературі досить широко представлені функціональні обов'язки асистента вчителя в залежності від пануючої форми інклюзії на теренах тієї чи іншої країни. На нашу думку асистент вчителя у процесі роботи має:

- формувати довірчі й емоційно насичені відносини з учнем з особливими освітніми потребами, на початку роботи він стає помічником (а іноді й захисником), ретранслятором бажань дитини і разом з тим – організуючою, гармонізуючою силою;

- стежити за емоційним і фізичним станом дитини;

- допомагати розв'язувати конфліктні ситуації, заспокоювати, надихати спонукати;

- якщо дитині потрібно відпочити – виводити її із класу в ігрову кімнату (або інше приміщення);

- стежити, щоб дитина була відповідно вдягнена, вчасно харчувалась, приймала ліки (за призначенням лікаря) тощо;

- при необхідності допомагати сходити у туалет;

- координувати загальну діяльність учня, дозувати навчальне навантаження.

Робота з включення дитини з особливими освітніми потребами у шкільний соціум є неможливою без визначення напрямів роботи асистента вчителя. Таких, як:

- асистент вчителя і вчитель (учителі) класу;

- асистент вчителя та інші діти;

- асистент вчителя та батьки;

- дитина з особливими освітніми потребами та учитель;

- дитина з особливими освітніми потребами та асистент вчителя;

- дитина з особливими освітніми потребами та інші учні;

- дитина з особливими потребами та батьки.

Кожний напрям має свою мету і завдання, наприклад: Асистент вчителя обговорює із учителем:

- мету й завдання своєї роботи;

- можливі труднощі (сторонній шум під час переговорів асистента вчителя та учня), виходи з класу й повернення, відволікання від теми уроку та зміну видів діяльності, особливості характеру та специфіку поведінкових проявів дитини тощо;

- яким чином найбільш ефективно вибудувати взаємодію в трійці: дитина-учитель-асистент вчителя.

Створення позитивної атмосфери у класі, де вчиться дитина з особливими освітніми потребами буде набагато складнішим без прийняття відповідних правил, наприклад можна прийняти **«Правила спілкування»**:

1. Я вмію слухати.

2. Я вмію чекати.

3. Я можу допомогти, коли мене просять.

4. Якщо я не можу домовитися з товаришем про щось то, я попрошу допомогти старшого.

5. Якщо я не можу допомогти сам, то можу попросити про допомогу товариша або дорослого.

Прийняття таких правил передбачає активну участь дітей класу в складанні правил спільної роботи – це є запорукою того, що ці правила будуть сприйняті дітьми серйозно й учні почнуть їм слідувати. Надалі «Правила спілкування» можна буде доповнювати й уточнювати в залежності від короткострокової та довгострокової мети (яка визначається в індивідуальному плані розвитку дитини з особливими освітніми потребами).

Наступним кроком на шляху введення дитини з особливими освітніми потребами в класний колектив є розповідь про неї. Яка має бути більше схожою на інструктаж, ніж на занурення у суть проблем їх однокласника. Для дітей початкової школи важлива чітка інформація про те, як себе правильно вести. Діти можуть поставити запитання: «А цим можна захворіти? А чому він такий? Він що, дурень (дурний)? А в нього це пройде?» Відповідати потрібно також спокійним голосом, без зайвої деталізації: «Ні цим не можна захворіти. Він такий тому, що таким народився. На жаль, не всі народжуються сильними й здоровими. Тому наше з вами завдання – допомогти... (ім'я дитини) стати сильним (або спокійним, або більш говірким тощо)». Корисно буде розповісти дітям заздальгідь, які в нього є здатності. Наприклад, якщо дитина мало говорить, але посидюча, про неї можна сказати: «Ваня вміє слухати», про рухливу, непосидючу дитину можна сказати: «Рома може дуже швидко бігати» тощо. Тобто діти у класі повинні розуміти, що, як і кожний з них, новий член їх колективу щось уміє краще, а щось гірше.

Діти за своєю сутністю безпосередні, тому можуть задавати досить незручні питання або висловлювати досить жорстокі з погляду етики думки. На це необхідно реагувати спокійно, пам'ятаючи, що діти ще не володіють етикою міжособистісних стосунків, а також повною мірою не розуміють, чому дитина з особливими освітніми потребами не така, як усі.

Нерідко діти, бачачи, що їхній однокласник сильно відрізняється від інших дітей, самі не прагнуть із ним спілкуватися. У цьому випадку асистенту вчителя необхідно, особливо спочатку, долучати дітей у спільні ігри, роблячи акцент на тому, що діти можуть допомогти своєму однокласникові, навчити

його гратися в їхні ігри. Усвідомлення дітьми факту допомоги їх одноліткові буде для них дуже гарним стимулом, щоб почати з ним спілкування.

Поступове залучення дітей до підтримки їх однолітка – необхідна умова успішного введення дитини з особливими освітніми потребами в дитячий колектив. Залучення однокласників до допомоги дитині є найважливішим моментом у процесі розвитку самостійності учня. Якщо сусід по парті може чимось допомогти дитині замість асистента вчителя – це чудово. Щоб допомога з боку однокласників була можлива, на початку асистент вчителя (або вчитель) показує їм, як її можна здійснити. Наприклад, коли вчитель говорить: «Діти, відкрийте підручники на двадцятій сторінці», асистент учителя просить учня, що сидить поруч із дитиною з особливими освітніми потребами розвитку, допомогти їй відкрити підручник: «Допоможи, будь ласка, Олегові відкрити підручник у потрібному місці. Спасибі!» Згодом асистент вчителя усе менше й менше «втручається» у процес допомоги.

Розвиток самостійності учня з особливими освітніми потребами є головною метою роботи асистента вчителя та запорукою його успішної соціалізації. Можна виділити наступні етапи розвитку самостійності учня з особливими освітніми потребами:

0 Учень асистент вчителя сидять разом за партою, асистент вчителя допомагає дитині у всьому.

1 Учень один, а потім (або відразу) з іншим учнем класу, асистент вчителя – позаду або віддалік.

2 Асистент вчителя приходить не на всі уроки, а тільки на ті, де без нього не обійтися (наприклад, на математику). Асистент вчителя може перемкнутися на допомогу іншим дітям класу, потім на деякі уроки асистент вчителя йде в інші класи допомагати іншим дітям.

3 Асистент вчителя приходить не щодня. У ці дні асистент вчителя працює з іншими дітьми.

4 Дитина вчиться самостійно. Звичайно, повний вихід асистента вчителя із системи відносин іноді може бути неможливим, але треба завжди пам'ятати, що це – ідеальна мета, і прагнути до неї.

Найчастіше не стільки дитина не може бути самостійною, скільки дорослі не можуть дати їй можливість бути самостійною.

У процесі формування самостійності учня важливо пам'ятати, що для дитини з особливим освітніми потребами первинна соціалізація, тобто вписування в рамки соціального середовища, а навчання – іде за цим. Матеріал, який він не встигнув зрозуміти під час уроку, можна надолужити під час індивідуальних занять.

Отже в основі практики інклюзивного навчання лежить ідея прийняття індивідуальності кожного окремого учня, відповідно, навчання повинно бути організоване таким чином, щоб задовольнити особливі потреби кожної дитини. У сучасних освітніх закладах з інклюзивною формою освіти кожна дитина повинна бути забезпечена психологічною підтримкою, увагою з боку дорослих та однолітків, необхідними умовами, які допоможуть їй досягти кращих результатів у навчанні та адаптації в шкільний соціум.